

Damjanics ágyura tette Benkő János koporsóját és úgy vitette ki a temetőbe... Amikor a fiut leeresztették a sirba, a 3-ik zászlóalj 4-ik százada sortűzzel tisztegett meghalt bajtársának.

Azóta sokszor kivirágzott sirja fölött az akác és sokszor megterítette a hős honvéd sirját fehér virággal...

Bizony megérdemelte volna minden honvéd ezt a dicsőséget.

Jójj ki Laci, mondd el Kovács Ferenc bácsi szép költeményét.

Március 15

Ó, be szép volt ez az ünnep
Valamikor régen!
Lelkesedés tüze lángolt
Mindnyájunk szívében.
Ugy éreztük: ereinkben
Hősök vére dobban —
Es hogyha kell, ott állunk majd
Mi is csatában!

Ó, be szép volt ez az ünnep!
Nem volt mása, párja!
Büszke, boldog tekintettel
Néztünk a világra!
Gyönyörű, nagy, áldott ország
Szórta élénk kincsét,
Olyan dus volt, olyan gazdag.
Amilyen több nincs még!

Ó, be szép volt ez az ünnep!
Emlékszem a dalra!
Piros arccal énekeltük:
„Talpra magyar!... Talpra!“
Piros, fehér, zöld lobogó
Lengett minden házon
S zeneszóra „masiroztunk“
Végig az utcákon!...

Ó, be más most ez az ünnep!
Árnyéka a múltnak!
Emlőkeink szent könyvére
Ma csak könnyek hullnak:
A régi, hős, boldog nemzet
Lángra fűzött rab ma
S ősi földjét más szántja fel
Trianon-parancsra...

Mégis, — ma is szép ez ünnep!
Csillag-sötét éjen!
Azt hirdeti: lesz egyszer egy,
Mint ahogy volt régen!
Azt hirdeti: a szabadság
Aratlan rab bére;
Nem hiába hullott könnye,
Verejtéke, vére!

Azt hirdeti „Márciusunk“:
Nincsen okunk gyászra!
Omlott vérünk mélyebb sebből,
De volt gyógyulása!
Azt hirdeti: higgyünk, bizzunk:
Jó tavasz a télre!
Lesz gondja az Égnek most is
A magyar sebére!

Elmondom most nektek **Jókai Mór**nak, a nagy magyar regényírónak egyik szép elbeszélését, amely Petőfiről, az ő haláláról szól.

Az utolsó vers s az utolsó golyó

1849 július 29-én Marosvásárhelyen két régi ismerős találkozott össze Bem előszobájában. Az egyik fiatal, halvány férfi. Komoly, hallgatag ajkáról, lelkethirdető szép magas homlokáról, mérsékelt lángszemeiről, zilláttan felfésült hajáról, egész tekintete megkapó kifejezéséről széles e világ ismeri őt s Petőfinek hívja. A másik nagy atlétai alak, izmos, csontos termet, irtóztató kezekkel

s hosszú karokkal; arca sovány, jellemzően hajlott sással. Ez a hadsereg legmerészebb lovagja, Zeyk Domokos; az ősz hadvezér kedvelt futártisztje, akiről azt szokta mondani, hogy szívesen bizzá rá üzeneteit, mert ez nem kerülgeti az ágyugolyókat, hanem azt szokta, hogy keresztül nyargal két egymásra ágyuzó üteg között. Hogy a szászrégeni csata és visszavonulás hírével Bem apóhoz jöhessen, egy utját álló muzulmán portyázó csapaton kellett keresztülvágnia magát. Mutatta a kardját, melynek az éle egészen kicsorbult, a cserkész-dárdák hegyeinek hosszú vasalásán. Petőfi erre leoldotta saját kardját s megkínálta vele Zeyk Domokost.

— Cseréljük el kardjainkat. Velem ugyanis letetette a kardot a belügyminiszter s közkatonának minék a kard! Csak azért, hogy csörömpöljön az utcán, nem viselem.

Petőfi pedig jó katona volt. Tisztársa, Papp Lajos, tanúsága szerint a Szebentől a piskii hidig vívott elkeseredett harcban a költő a harcvonalban küzdött s vitézül megállta a helyét.

Hanem azontul Bem apó, aki nagyrabecsülte a költőt s mint édes gyermekét szerette, azt a rendeletet adta tisztjeinek, hogy ne engedjék őt többé olyan veszélyes pontokra, hová lángszenvédélye viszi.

Tiszti rangjáról leköszönése után ő maga is csak önkéntesnek tekintette már magát.

Tehát a vitéz Zeyk Domokos elfogadta a költőtől a cserébe kínált kardot.

Ez a kard párja volt az enyimnek. Két hasonló kardot kaptunk a márciusi napokban ajándékba egy buzgó hazafitól. Gyönyörű két damaszkuszi acél volt, hegyével markolatáig hajtható széles pengéjű. Én az enyémet ugyanez időben adtam át Földváry ezredesnek a váci és isaszegi csaták hősenek.

— Bizd rám te a kard dolgát, barátom, mondta Zeyk Domokos Petőfinek; a te fegyvered hatalmasabb ennél. Majd megszék én még egyszer a te kardoddal valamit, amit megénekelhetsz!

— Ott leszek hozzád közel — ígérte a költő.

Másnap megindult Bem Marosvásárhelyről Segesvár felé az orosz hadvezért, Lüderst felkeresni.

Petőfi Bennél a főhadiszálláson több ízben találkozott egy emberrel, akinek a nevét nem tudta kimondani. Lengyel volt. Sokféle nyelven beszélt, de mindenikén rosszul. Nem volt katona, s úgy látszott, mintha korhely volna, mert mindig rongyos ruhája volt. A rongyokban valósággal dúsált. Minden héten más rongyba volt öltözve. Petőfi szerette ezt az embert, mert látta, hogy Bem is szereti. Ez a rejtélyes ember viszont Petőfit becsülte nagyra. Nem azért, mert költő. Azt ő nem értette. Hanem azért, mert látta, hogy Bennnek kedvence — s nem nézi le a szegény embert, aki rongyos.

Most már tudjuk, hogy a sajátságos ember ki volt. Bem tábori kéme.

Mikor Petőfi a hadvezér szállását elhagyta, ismét találkozott

azzal az emberrel. Ez azt sugta neki: „Holnap meleg napunk lesz”.
Akkor jött az orosz Lüders táborából.

*

A meleg nap csak harmadnap következett be, melyet a vörös-
betűs gyászünnepek közé e névvel jegyzett be a történelem: „Se-
gesvári ütközet”. (Tévesen, mert fehéregyházi ütközet volt.)

A harc elején kedvezett a jó szerencse a magyar fegyvereknek.
A jobbszárny kiverte az oroszok balszárnyát Fehéregyházából s
a falra támaszkodva kezdték meg a harcot az oroszok ellen.

Itt látták még Petőfit sokan, a leégett falak romjai között. Nem
vegyült a lármás csoportok közé: olyan helyet keresett, ahol nem
háborgatja senki, s ahonnan a csata folyását közelből szemlélheti.

Legutoljára látták őt egy elpusztult ház sütökemencéjén állva.
Milyen talapzat ehhez a szoborhoz! Majd leült a romra s hátát a
falhoz támasztotta. Fegyvere már nem volt. Egy tábori messze-
látócső volt a kezében, mellyel a csata folyamát szemlélte, s tér-
dén kitárt jegyzőkönyve fekvő: abba korenkint jegyzett valamit.
Volt, aki ezt megfigyelte.

A harc balul ütött ki. A tulnyomó orosz erő, megkerülve a
magyarok hadállását, zavarba hozta sorainkat. Az élő szobor az
agyagtalapzaton látta az orosz lovasság rohama alatt szétbom-
lani a zászlóaljkat, melyek sortűzzel fogadták a támadókat, s
aztán a segélyül siető huszársággal összekeveredve továbbhöm-
pölygeni. Egyrésze a menekülő csapatoknak mellette rohant el.
Vágató lovasok, dübörgő ágyuk tűntek el mellette, mint kísérte-
tes álomkép. Talán kiáltottak is rá, hogy ő is meneküljön. Azt
nem hallotta.

Aki legutoljára látta őt e helyen, azt mondja, hogy egy orosz
ágyugolyó oly közel fúródott hozzá a falba, hogy az agyagot a
szeme közé szórta. A költő letörülte arcáról a port zubbonya szár-
nyával és tovább bámulta a látványt, amely lelkét lekötve tartá.

Amit nézett, az egy hősköltemény volt, minőre csak lázalom
adhat eszmét. Mese és nem csoda.

Az ősz hadvezér, ki arról volt nevezetes, hogy mindig az utolsó
volt a vesztett harctérről a menekülésben, a vérengző viadalban
lovastól együtt belebukott egy mocsárba s ott maradt eszméletle-
nül, sebesülten.

Hű kísérői, amint észrevették, hogy eltűnt, visszafordultak ke-
resésére, megtalálták, lóra ültették ismét és siettek őt megmenteni.

De a csatatér már egészen az ellenségé volt; s arról csak egy
mocsáron keresztül lehetett menekülni.

Az ingoványon végighuzódott egy keskeny malomárok, annak
mind a két oldalán sűrű nádbozót. E szűk töltésen csak egy lovas
számára van tér.

A dzsidások, kiknek rohama a csatát eldöntötte, sarkában
voltak az üldözött magyar vezérnek, kit kísérői a keskeny gátón
át igyekeztek megszabadítani.

S itt kezdődik a hősköltemény.

Tizenkét vitéz lovag, azok között nyole előkelő tiszt, összebeszellt, hogy a keskeny gáton egyenkint fognak szembezállni az üldöző orosz lovassággal, s harcolni fognak férfi férfi ellen, hogy a menekülő vezér számára időt nyerjenek.

Az oroszok sem támadhatták meg őket másként, mint egyesével.

A mocsár nem engedte a tömeges megrohanást. Azon a keskeny gáton kellett karddal kard ellen harcolni.

A védőnek vesznie kellett. Ha egy oroszot legyőzött, jött utána a másik, míg a kifáradt hős végre sebeitől alétan bukott le lováról.

Tizen elhullottak már ez egyenkinti harcban. A tizenegyedik volt Pap Lajos. Ezt a küzdelemben egy dzsidadöfés letaszította lováról; de még volt annyi lélekjelenléte, hogy lovát kantárjánál fogva maga után rántsa, s azzal az ingoványban elmeneült. Az oroszok nem gondoltak vele: — nekik Bem kellett.

Most már egyesegegyedül állt egy egész üldöző lovas csapat ellenében Zeyk Domokos. És elfogadta a hősregei harcot. Petőfi ott állt a romház falán és egész lelkét betöltötte a látvány. Ő nézte ezt és lelkében lánggondolatok gyujtogatták el az egész világot.

Mit hallotta ő most azt, hogy kiáltozzák föl hozzá a mellette elfutók: — menekülj! Mit hallotta ő a szaladók robogását? Mit hallotta ő most saját nevét? Lelke ott volt, ahol az a hős ül tomboló paripáján s oszt az ő kardjával halálos csapásokat. Ha e kard villámlík, ember válik meg lelkétől, s akit közelébe visz balsorsa, az vérével fizet meg a megtiprott földnek.

Csákóját már leverték a fejről, haja ugy lobog a szélben, arca úgy ég az alkony napsugarában, de még ellenség vérén kívül más nem fénylik rajta. Vashól van e férfi, nem fogja a kard. Már egész büvkör van körülötte építve holt tetemekből s még nincs szándéka pihenni. Ha jobb karja elfásult, baljába kapja át a kardot. Az is csak oly veszedelmesen tud vágni, mint a jobb. Harcol felváltva jobb- és balkezével.

Őt bámulta a költő oly elbűvölten! Csoda-e, hogy nem tudott a látványtól menekülni? Milyen költemény lehetett az, mely e tekintet alatt szívében fogamzott? Ha az meg volna írva, ahogy érezve volt!...

De nemcsak a költőt igézte meg e dicső jelenet: maga az el-lenséges hadvezér, Lüders is meg volt hatva tőle.

Lüders egy dombtetőről, a Haller-sírbolt mellől nézte a hősi harcot. Egész tömeg nem birt letörni egyetlen férfit!

Az orosz vezér nem dühöngött haragjában. Oda nyargaltatta a harcolókhoz hadsegédét azzal a paranccsal, hogy ezt a nemes hőst nem szabad megölni: ennek élve kell maradnia.

Az orosz tiszt leborzaskendőjét kardja hegyére tűzve vágta-tott a küzdő csapat közé. Parancsszávára félbehagyták a dzsidá-

sok a támadást. Tizenegy halott hevert már a hős előtt. — De ki volt fáradva már ő is.

Az orosz hadsegéd odakiáltott hozzá, hogy adja meg magát, kegyelmet fog kapni, a vezér becsüli őt hősi bátorságáért, ne ál-dozza fel nemes véréét.

Még akkor egy csepp vére sem hullott el a hősnek.

Zeyk Domokos erre a szóra fölemelkedett kengyelében, hátra-tekintett. Láttá, hogy Bem már oly messzire elmenekült az ő harca alatt, hogy többé már utol nem érhetik.

Akkor hirtelen kirántotta nyeregkapájából pisztolyát.

Még egy utolsó golyó volt benne.

Ezt a golyót úgy gondolta Zeyk Domokos, hogy „az utolsó szó”. Mikor testvére aggodalmát fejezte ki előtte, hogy őt, kit oroszláni vitézsége mellett megölni oly nehéz, elvégre mégis elfoghatják majd, azt mondta neki pisztolyára mulatva: „Azt nem tehetik, mert nyim az utolsó szó!”

— Soha! — kiáltotta Zeyk Domokos az oroszoknak.

Azzal föbelőtte magát.

A költőnek kihullott kezéből a messzelátócső, mikor hősét le-
bukni látta. Most tért eszmélethez. Körös-körül temetői csend volt már. Saját tábora rég elfutott. Egyedül maradt. Védtelenül. Csak jegyzőkönyvét rejtette el keblébe. Abban voltak utolsó köl-teményei. Az tán megvédi őt a haláltadó vas hegyétől?

Vagy talán nem?...

Azt mondja az Ég: ha elveszett a nemzet, vesszen el a költő is, ki nagyságáról, hazaszeretetről énekelt?

Azóta hiába keresik őt...

Mondd el V á l y i N a g y G é z a bácsi költeményét.

Petőfi halála

Mint az üstökösnek,
Ugy lobbant ki lángja,
De örök fényesség
Maradt nyomdokába:
A nagy éjtszakába...
Mint ifju hadisten
Robogott csatába,
Mikor veszélyben volt
Otthona, hazája:
Népe boldogsága...
Mint a viharmadár
Sikongott sokáig, —
Bálványa: Bem mellett
Küzdött mindhalálig,
Végleroskadásig...

S aztán széttört a lant,
Mely a szerelemnek,
És a szabadságnak
Égi hangján zengett:
Emberi sziveknek...
S a dalnok él tovább;
Minden kis fűszálba,
Minden porszembe ott
Ragyog: lelke, álma:
Halhatatlansága...
Szent a rög, amelyre
Ifju vére ráhullt:
Szebb magyar jövőndő
Biztos zálogául,
Örök váltságául!...